

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Єгорова О. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійського усного і писемного мовлення
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
вул. Валентинівська, 2, Харків, Україна
orcid.org/0000-0001-9103-5118
7egorovaelena777@gmail.com*

Ключові слова: здобувач вищої педагогічної освіти, професійна мобільність, навчання іноземної мови, формування, педагогічна умова, навчально-методичний інструментарій, освітня технологія.

У статті розглянуто теоретичні й практичні аспекти формування професійної мобільності майбутніх учителів у процесі навчання іноземних мов у сучасних ЗВО. Уточнено суть понять «мобільність», «професійна мобільність». Конкретизовано суть поняття «професійна мобільність майбутнього вчителя», яку розкрито як інтегральну якість особистості та діяльності здобувача вищої педагогічної освіти, що формується і виявляється у процесі професійної підготовки, перепідготовки, самовиховання і творчої самореалізації майбутнього фахівця. Запропоновано структуру професійної мобільності майбутніх учителів у єдності ціннісно-мотиваційного, інтелектуально-когнітивного, процесуально-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів. Сформульовано педагогічні умови успішності формування професійної мобільності майбутніх учителів у процесі навчання іноземної мови (поглиблення професійної компетентності викладачів щодо формування у здобувачів вищої педагогічної освіти професійної компетентності; розроблення і впровадження в освітній процес на засадах професійно-компетентнісного, особистісного та інтегрованого підходів педагогічного програмного забезпечення і навчально-методичного інструментарію, що сприяють формуванню всіх структурних компонентів професійної мобільності студентів; стимулювання здобувачів вищої педагогічної освіти до професійного самовдосконалення в досліджуваному напрямі). Розглянуто найбільш ефективні технології (проблемне й проєктне навчання, інтерактивні технології, дослідницькі технології, технологія предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL форми і методи (дискусії, круглі столи, студентські конференції, ситуаційний метод, брейнстормінг та ін.)) формування професійної мобільності майбутніх учителів у процесі навчання іноземної мови. Стверджується, що запропонований навчально-методичний інструментарій ефективно впливає на формування й розвиток у майбутніх учителів здатності керувати своєю інтелектуальною діяльністю, на опанування ними методології, стратегій та способів навчання, що сприяє формуванню у студентів професійної мобільності.

FORMATION OF PROFESSIONAL MOBILITY OF STUDENTS OF HIGHER PEDAGOGICAL ESTABLISHMENTS IN THE PROCESS OF STUDYING A FOREIGN LANGUAGE

Yehorova O. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Oral and Written Speech Practice
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Valentynivska str., 2, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9103-5118
7egorovaelena777@gmail.com*

Key words: *student of higher pedagogical establishment, professional mobility, foreign language teaching, formation, pedagogical condition, educational and methodical tools, educational technology.*

The theoretical and practical aspects of the formation of professional mobility of future teachers in the process of teaching foreign languages at modern higher educational establishments are studied in the article. The essence of the concepts “mobility”, “professional mobility” is specified. The essence of the concept of “professional mobility of future teachers” is clarified, which is revealed as an integral quality of the personality and activity of the student of higher pedagogical educational establishment, which is formed and manifested in the process of professional training, retraining, self-education and creative self-realization. The structure of the professional mobility of future teachers in the unity of value-motivational, intellectual-cognitive, process-activity and personal-reflective components is proposed.

Pedagogical conditions for successful formation of the professional mobility of future teachers in the process of their studying a foreign language (deepening of professional competence of teachers in order to form professional competence in students of higher pedagogical educational establishments; development and implementation in the educational process on the basis of professional-competence, personality and integrated approaches of pedagogical software and teaching -methodological tools that contribute to the formation of all structural components of the professional mobility of students; encouraging of students of higher pedagogical educational establishments to professional self-improvement in the studied area).

The most effective technologies (problem-based and project-based learning; interactive technologies, research technologies, technology of subject-language integrated learning CLIL and its forms and methods (discussions, round tables, student conferences, situational method, brainstorming, etc.) of formation of the professional mobility of future teachers in the process of studying a foreign language are considered. It is stated that the proposed teaching tools effectively influence the formation and development of future teachers’ ability to manage their intellectual activities, their mastery of methodology, strategies and teaching methods, which contributes to the formation of students’ professional mobility.

Постановка проблеми. Фахівець, який здобув вищу педагогічну освіту, – це не лише професіонал у своїй галузі, а й високоосвічена людина, здатна до ефективної участі в інноваційних процесах, яка вміє передбачати, своєчасно та адекватно інтерпретувати умови, що швидко змінюються, творчо підходити до вирішення нових завдань, успішно прогнозувати передбачувані результати своєї діяльності, адаптуватися до інноваційних процесів у галузі освіти.

Тому в підготовці сучасного педагога важливо звернути увагу на розвиток особистості, здатної гнучко реагувати на умови, що постійно змінюються, що відрізняється мобільністю, динамізмом, конструктивністю, розвиненим почуттям відповідальності у професійній діяльності. З огляду на вищезазначене, у сучасних педагогічних ЗВО все більше уваги приділяється забезпеченню формування готовності бути мобільним у професійній діяльності за рахунок перевер-

дення майбутнього педагога з позиції виконавця в позицію активного суб'єкта.

У міжнародному співтоваристві мобільність вважається важливою ресурсною характеристикою освіти і ринку праці. У країнах Європи вже кілька десятиліть активно діють програми академічної та професійної мобільності, які здійснюються за підтримки державних структур та незалежних наукових фондів. В українській науці останнім часом учені також стали звертати увагу на формування означеної значущої якості випускника ЗВО [8].

Проведений нами аналіз сучасних досліджень із проблеми професійно-педагогічної освіти та практики підготовки майбутнього вчителя дає підстави свідчити про зростаючий інтерес українських і зарубіжних учених до проблеми формування професійної мобільності випускника закладів вищої освіти, у тому числі педагогічних. Різні аспекти означеної проблеми розкриваються у працях таких учених, як Н. Брижак [1], Н. Дячок [3], Ю. Клименко [5], Н. Луцан [6], Р. Пріма [10], Л. Сушенцева [14], D. Coyle [17], D. Marsh [18] та ін. Водночас аналіз наукових джерел дає підстави свідчити, що питання формування професійної мобільності майбутніх учителів як одного з критеріїв їхньої якісної іншомовної підготовки досліджено недостатньо. Проте, як доведено вченими (В. Солоненко [12], В. Стичкова [13], І. Чорна [16]), навчання іноземної мови є ефективним засобом формування професійної компетентності майбутніх фахівців

Мета статті – розкрити теоретичні засади проблеми формування у майбутніх учителів професійної мобільності та презентувати найбільш ефективні засоби її вирішення в процесі навчання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. У довідникових джерелах мобільність (від лат. *mobilis* – рухливий) тлумачиться як «рухливість, здатність швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності» [2, с. 682].

Мобільність є предметом дослідження різних наук (філософії економіки, соціології, психології, педагогіки та ін.). Багатомірність досліджень пов'язана з багатозначністю визначень і трактувань мобільності у науковій літературі.

У сучасній науці виокремлюють різні види мобільності, що проявляються у відповідних сферах життєдіяльності людини: соціальну, кар'єрну, трудову, професійну, академічну, культурну тощо.

Як зазначає О. Нікітіна, мобільність – це індивідуальна відповідь людини на виклики мінливого світу. Перебуваючи у надзвичайно мобільному й динамічному світі, людина, володіючи високою психологічною гнучкістю, здатна в певній ситуації

здійснити вибір і творчо перетворити навколишній простір [7].

Із позицій педагогіки мобільність розглядають як: інтегративну якість особистості, що характеризує її здатність швидко змінювати свій статус чи положення у соціальному, культурному або професійному середовищі під впливом мінливих ситуацій та обставин діяльності суб'єктів (об'єктів) взаємодії; внутрішнє самовдосконалення особистості, що засноване на її усталених цінностях і потребі в саморозвитку [5].

Дослідниця В. Солоненко дійшла слушного висновку, що професійна мобільність як одна зі складових частин соціальної мобільності є інтегративною характеристикою готовності та здатності особистості до якісного та швидкого оволодіння ключовими (інваріантними) та професійними (варіативними) компетенціями, постійного підвищення рівня своєї компетентності у різних видах професійної діяльності, успішного просування по службових сходах, вибудовування своєї власної траєкторії професійного розвитку та ефективного функціонування в різних соціально-професійних спільнотах, самореалізації у професії та житті [12].

На нашу думку, найбільш повне визначення професійної мобільності вчителя запропонувала О. Тимченко, яка розглядає означений феномен як інтегровану якість особистості педагога, що виявляється в таких його здатностях: організувати спільну діяльність з учасниками освітнього процесу відповідно до цілей і завдань сучасної освіти; успішно змінювати види діяльності або легко переключатися з одного виду діяльності на інший в освітній сфері; ефективно впроваджувати нові освітні технології, застосовувати методи і прийоми навчання, оволодівати освітніми інноваціями та проводити рефлексивний аналіз власних досягнень [15]. Професійна мобільність учителя, за висновками дослідниці, характеризується наявністю високого рівня освітньої та професійної кваліфікації, готовністю до безперервного професійного розвитку, прагненням до реалізації індивідуальної траєкторії професійного розвитку [15].

Поділяємо позицію Р. Пріми, яка розглядає професійну мобільність майбутнього вчителя як складне системне утворення, інтегральну якість особистості та діяльності здобувача вищої педагогічної освіти, що формується і виявляється у процесі професійної підготовки, перепідготовки, самовиховання і творчої самореалізації майбутнього фахівця, тобто розуміється як можлива стратегія професіоналізації педагогічних кадрів [10, с. 147].

Визначаючи суть професійної мобільності майбутнього педагога, учені акцентують увагу на таких значущих моментах: 1) означена якість

проявляється в актуалізації усіх потенційних можливостей суб'єктної активності студента під час вибору варіантів та способів вирішення професійно-педагогічних завдань та прогнозування професійної самореалізації (О. Нікітіна [7]); 2) професійна мобільність майбутнього вчителя проявлятиметься за умов, коли студент є здатним самостійно знаходити способи вирішення конкретних дидактичних завдань і виявляти нетрадиційне мислення, пропонувати оригінальні рішення (Н. Луцан [6]).

Значний дидактичний потенціал для формування професійної мобільності майбутніх учителів містить навчання іноземної мови, який зумовлюється тим, що володіння іноземною мовою: 1) розширює світогляд, підвищує ефективність інтелектуальної праці, збагачує духовний світ та поглиблює знання рідної мови; 2) дає можливість опанувати кращі освітні технології, вивчати зарубіжні першоджерела з метою ознайомлення з провідними концепціями, тенденціями в галузі освіти, розвитку сфери освітнього менеджменту і маркетингу тощо; 3) допомагає педагогу в процесі усного та письмового спілкування з колегами.

Успішне розв'язання проблеми формування професійної мобільності здобувачів вищої педагогічної освіти у процесі навчання іноземної мови вимагає визначення педагогічних умов успішності вказаного процесу, що потребує, своєю чергою, з'ясування чинників, які сприяють формуванню й розвитку професійної мобільності майбутнього вчителя, змісту структурних компонентів досліджуваної якості, а також дидактичних можливостей.

У процесі дослідження з'ясовано, що чинники, які сприяють формуванню й розвитку професійної мобільності майбутнього педагога, можна представити у вигляді двох груп: *зовнішніх* (соціально-професійні установки і цінності, що панують у соціумі, соціальний статус фахівця, престижність професії, зміни у структурі ринку праці, певна життєва ситуація, у якій перебуває та чи інша людина) та *внутрішніх* (вік, здоров'я, професійно-особистісні якості: темперамент, схильність до ризику, впевненість у власних силах, професіоналізм, інноваційне мислення, здатність до професійного зростання та саморозвитку тощо).

На підставі узагальнення різних підходів учених до визначення структури досліджуваного феномену (Н. Дячок [3], О. Кердяшева [4], Р. Пріма [10], О. Попова [9], О. Тимченко [15] та ін.) у структурі професійної мобільності майбутнього вчителя нами виокремлено такі компоненти:

– *ціннісно-мотиваційний* (розвинені професійні мотиви, ціннісне ставлення до педагогічної професії; усвідомлення значущості професійної

мобільності для досягнення професійної успіху цінності; прагнення до професійного саморозвитку й самовдосконалення тощо);

– *інтелектуально-когнітивний* (сукупність знань, що становлять основу для формування й розвитку необхідних умінь, що забезпечують мобільну поведінку під час виконання вчителем різноманітних професійних функцій; вільне володіння іноземною мовою; розвинене критичне та інноваційне педагогічне мислення);

– *процесуально-діяльнісний* (сукупність професійних умінь і навичок орієнтування в інформаційному потоці, обробки інформації, приймати рішення, володіння сучасними методами та засобами зв'язку, практичні вміння та навички спілкування в соціумі, у нашому випадку особливого значення набувають навички іншомовного спілкування; уміння працювати в команді; адаптивні вміння, уміння організувати свою роботу; правильно формулювати і висловлювати свою думку);

– *особистісно-рефлексивний* (здатність до рефлексивного аналізу та самооцінки своїх дій у професійній діяльності, адекватність оцінювання співвідношення власних можливостей та зовнішніх умов професійної діяльності; сформованість професійно-особистісних якостей: відповідальності, рішучості, сміливості, адаптивності, креативності, здатності до ризику та педагогічної імпровізації, комунікабельності, стресостійкості тощо).

У процесі дослідження дійшли висновку, що навчання майбутніх учителів іноземної мови в контексті формування професійної мобільності слід будувати на засадах компетентнісного (професійного) та інтегрованого підходів. Це збігається з твердженням В. Стичкової про те, що професійно-орієнтоване навчання іноземної мови не повинно зводитися до навчання іноземної мови для спеціальних цілей, а забезпечувати високий рівень інтеграції мови зі спеціальними (фаховими) предметами. Зазначене є обов'язковою умовою для того, щоб іноземна мова змогла виступати як засіб формування професійної мобільності, допомагаючи здобувачам вищої освіти вільно почуватися у професійній діяльності, за рамками відпрацьованого навчального контексту.

На основі визначеного змісту структурних компонентів професійної мобільності майбутніх учителів, особливостей навчання іноземної мови здобувачів вищої педагогічної освіти в контексті формування в них вказаної якості та враховуючи власний педагогічний досвід нами сформульовано *педагогічні умови* успішності досліджуваного процесу: 1) поглиблення професійної компетентності викладачів щодо формування у здобувачів вищої педагогічної освіти професійної компетентності;

2) розроблення і впровадження в освітній процес на засадах професійно-компетентнісного, особистісного та інтегрованого підходів педагогічного програмного забезпечення і навчально-методичного інструментарію, що сприяють формуванню всіх структурних компонентів професійної мобільності студентів; 3) стимулювання здобувачів вищої педагогічної освіти до професійного самовдосконалення в досліджуваному напрямі.

У процесі реалізації визначених педагогічних умов зміст навчання іноземної мови вибудовували як багаторівневу систему, що включає психологічний, лінгвістичний та методичний складники, освоєння яких зумовлено іншомовними здібностями, що забезпечують розвиток професійно важливих мотиваційно-ціннісних, технологічних та рефлексивних компетенцій, а також особистісних якостей, що становлять структуру професійної мобільності.

Реалізація визначених умов вимагає впровадження таких освітніх технологій, які мають на меті творче виховання особистості майбутнього вчителя в інтелектуальному та емоційному вимірах. До таких технологій передусім відносимо проблемне й проектне навчання, інтерактивні технології, дослідницькі, дослідні.

Технологія проблемного навчання дає можливість реалізувати умови формування у студентів пізнавальних універсальних дій: створення атмосфери співтворчості у спілкуванні, включення емоційної сфери студента, його особиста зацікавленість, спільний пошук істини, самооцінювання, самокорекція, самодостатність.

У межах застосування проблемного навчання доцільно застосовувати такі інтерактивні форми і методи, як дискусії, брейнстормінг, круглі столи, студентські наукові конференції та ін.

Проектування (метод проєктів), в умовах якого студенти, працюючи самостійно або в команді, планують, створюють, захищають свій проєкт, тобто активно долучаються до інтелектуальної та іншомовної комунікативної діяльності, що і зумовлює ефективність означеного методу щодо формування в майбутніх учителів професійної мобільності в процесі навчання іноземної мови.

З огляду на інтеграційні тенденції щодо навчання студентів іноземної мови у сучасних ЗВО все більшого поширення набуває технологія предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL (Content and Language Integrated Learning) [8], ефективність якої підтверджено в процесі нашого дослідження й стосовно формування професійної мобільності у здобувачів вищої педагогічної освіти.

Технологія CLIL як педагогічна технологія дає можливість не лише сформувати в майбутніх фахівців лінгвістичні та комунікативні компетенції

нерідною мовою в тому ж навчальному контексті, у якому у них відбувається формування та розвиток загальнонавчальних знань та умінь [17; 18], а й сприяє розвитку мисленнєвих процесів та інтелектуальних умінь, необхідних для прояву професійної мобільності.

У межах технології CLIL надзвичайно ефективним є ситуаційні методи (або методи ситуаційного аналізу), що включають метод аналізу конкретних ситуацій (ситуаційні завдання та ситуаційні вправи); методи ситуаційного навчання – метод кейсів (case-study), метод «інциденту», метод аналізу критичних прецедентів, метод програвання ролей, ігрове проєктування.

Застосування вище наведених технологій, форм і методів дає можливість не лише оволодіти іншомовною компетентністю на високому і досить високому рівні, а й сформувати в майбутніх педагогів професійну мобільність, зокрема імпровізувати, вміння та навички оперативно вирішувати завдання й приймати рішення з використанням іншомовної лексики, розглядати різноманітні можливості та підходи до вирішення проблем та адаптуватися до різних типів осіб, які беруть участь у прийнятті рішень.

Це пояснюємо тим, що наведений навчально-методичний інструментарій ефективно впливає на формування й розвиток у майбутніх учителів здатності керувати своєю інтелектуальною діяльністю, на опанування ними методології, стратегій та способів навчання, розвиток у студентів логічного, репрезентативного, символічного, творчого мислення, продуктивної уваги, пам'яті, уваги, рефлексивних здібностей.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Аналіз наукових праць із порушеної проблеми дає підстави для висновку, що вітчизняні й зарубіжні вчені одноставні у тлумаченні професійної мобільності як інтегрованої особистісної якості, що визначає процес руху, перехід фахівця з однієї соціально-професійної позиції до іншої, зумовлений властивостями, здібностями і професіоналізмом особистості, її здатності швидко адаптуватися до нових умов професійної діяльності.

Значущим засобом формування професійної мобільності майбутніх учителів є іноземна мова, комунікативна функція якої корелює з успішністю навчання іншим професійно значущим навчальним дисциплінам (загальним, психолого-педагогічним, фаховим), оскільки оволодіння видами мовної діяльності забезпечує вдосконалення психічних процесів, наближення студентів до високого рівня адаптивності, як академічної, так і професійної.

Структуру професійної мобільності майбутніх учителів доцільно розглядати у єдності

ціннісно-мотиваційного, інтелектуально-когнітивного, процесуально-діяльнісного та особистісно-рефлексивного компонентів. Ефективними засобами реалізації педагогічних умов успішності формування професійної мобільності майбутніх учителів у процесі навчання іноземної мови є такі освітні технології, які мають на меті творче виховання особистості майбутнього вчителя в інтелектуальному та емоційному вимірі, а саме: проблемне й проектне навчання, інтерактивні технології, дослідницькі технології, технологія CLIL (Content and Language Integrated Learning).

До перспективних напрямів дослідження порушеної проблеми відносимо такі: створення навчально-інформаційної бази та банку даних,

що містять комп'ютерні навчальні посібники, проблемні ситуації, проекти, завдання, рекомендації, методики розвитку професійної компетентності та інших адаптивно важливих компетенцій у процесі вивчення іноземної мови; удосконалення форм і методів підвищення професійної компетентності викладачів іноземної мови в аспекті формування професійної мобільності студентів; удосконалення технології моніторингу рівнів сформованості професійної мобільності майбутніх учителів, що потребуватиме розширення кількості інформативних параметрів, уточнення базових показників «кореляційних портретів» успішних та високоадаптованих здобувачів вищої педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брижак Н. Професійна мобільність як фахова якість майбутнього вчителя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. Вип. 1. С. 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuiped_2016_1_16
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Дячок Н. В. Формування професійної мобільності майбутніх учителів іноземних мов в освітньому середовищі університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2019. 20 с.
4. Кердяшева О. В. Педагогические условия формирования готовности к профессиональной мобильности студентов в образовательном процессе вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Воронеж, 2010. 20 с.
5. Клименко Ю. А. Професійна мобільність майбутніх учителів у країнах Євросоюзу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Умань, 2011. 20 с.
6. Луцан Н. І. Педагогічні умови формування професійної мобільності вихователя дошкільного закладу. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2014. Вип. 1.45. С. 87–89.
7. Никитина Е. А. Педагогические условия формирования профессиональной мобильности будущего педагога : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Иркутск, 2007. 20 с. URL: <https://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-pedagogicheskie-usloviya-formirovaniya-professionalnoy-mobilnosti-buduschego-pedagoga>
8. Поленова А. Ю., Пшегусова Г. С. Формирование профессиональной мобильности будущего экономиста. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/inostrannyy-yazyk-kak-instrument-formirovaniya-professionalnoy-mobilnosti-buduschego-ekonomista>
9. Попова О. В. Формування інтелектуальної мобільності старшокласників у процесі навчання. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті* : міжнародний періодичний збірник наукових праць. Вип. 3. Харків : ВННОТ, 2021. 448 с.
10. Пріма Р. М. Компонентно-структурний аналіз сутнісної характеристики феномена «професійна мобільність учителя». *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2008. Вип. 8. С. 146–151.
11. Рудницька Т. Г. Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті гуманістичної спрямованості навчального процесу. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2008. № 4. С. 110–113.
12. Солоненко В. А. Формирование профессиональной мобильности будущих специалистов в процессе изучения иностранного языка. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-professionalnoy-mobilnosti-buduschih-spetsialistov-v-protsesse-izucheniya-inostrannogo-yazyka>
13. Стычкова В. И. Формирование профессиональной мобильности студентов-логистов средствами иностранного языка : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Самара, 2016. 20 с.
14. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 439 с.

15. Тимченко О. В. Професійна мобільність – один із критеріїв якісної підготовки майбутніх педагогів. *Народна освіта*. 2019. № 3 (39). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5935
16. Чорна І. І. Модель формування професійної мобільності майбутніх економістів засобами іноземної мови у процесі навчання у вищому закладі освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Вип. 52. С. 173–176. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/910765.pdf>
17. Coyle D. Content and Language Integrated Learning Motivating Learners and Teachers. URL: <http://blocs.xtec.cat/clilpractiques1/files/2008/11/slrcoyle.pdf> (Access Date: 30.01.2015).
18. Marsh D. (2002). Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential. URL: <http://europa.eu.int/comm/education/languages/index.html> (Access Date: 30.01.2015).

REFERENCES

1. Brizhak, N. (2016) Profesijna mobilnist yak fahova yakist majbutnogo vchitelya [Professional mobility as a professional quality of a future teacher]. *Naukovij visnik Uzgorodskogo nacionalnogo universitetu. Seriya : Pedagogika. Socialna robota*. Vip. 1. S. 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2016_1_16
2. Velikij tлумachnij slovník suchasnoyi ukrayinskoyi movi [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / uklad. ta golov (2005). red. V. T. Busel. K.; Irpin : Perun. 1728 s.
3. Dyachok, N. V. (2019). Formuvannya profesijnoyi mobilnosti majbutnih vchiteliv inozemnih mov v osvithomu seredovishi universitetu [Formation of professional mobility of future foreign language teachers in the educational environment of the university] : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 “Teoriya i metodika profesijnoyi osviti”. Kiyiv. 20 s.
4. Kerdyasheva, O. V. (2010). Pedagogicheskie usloviya formirovaniya gotovnosti k professionalnoj mobilnosti studentov v obrazovatelnom processe vuza [Pedagogical conditions for the formation of readiness for professional mobility of students in the educational process of the university] : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 “Obshaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya”. Voronezh. 20 s.
5. Klimenko, Yu. A. (2011). Profesijna mobilnist majbutnih uchiteliv u krayinah Yevrosoyuzu [Professional mobility of future teachers in EU countries] : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 “Teoriya i metodika profesijnoyi osviti”. Uman. 20 s.
6. Lucan, N. I. (2014). Pedagogichni umovi formuvannya profesijnoyi mobilnosti vihovatelya doshkilnogo zakladu [Pedagogical conditions for the formation of professional mobility of preschool teachers]. *Naukovij visnik Mikolayivskogo derzhavnogo universitetu imeni V. O. Suhomlinskogo*. Vip. 1.45. S. 87–89.
7. Nikitina, E. A. (2007). Pedagogicheskie usloviya formirovaniya professionalnoj mobilnosti budushego pedagoga [Pedagogical conditions for the formation of professional mobility of a future teacher] : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 “Obshaya pedagogika, istoriya pedagogiki i obrazovaniya”. Irkutsk. 20 s. URL: <https://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00-01/dissertaciya-pedagogicheskie-usloviya-formirovaniya-professionalnoy-mobilnosti-budushego-pedagoga>
8. Polenova, A. Yu., Pshegusova, G. S. (2015). Formirovanie professionalnoj mobilnosti budushego ekonomista [Formation of professional mobility of the future economist]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/inostranny-yazyk-kak-instrument-formirovaniya-professionalnoy-mobilnosti-budushego-ekonomista>
9. Popova, O. V. (2021). Formuvannya intelektualnoyi mobilnosti starshoklasnikiv u procesi navchannya. [Formation of intellectual mobility of high school students in the learning process]. *Duhovno-intelektualne vihovannya i navchannya molodi v HHI stolitti : mizhnarodnij periodichnij zbirnik naukovih prac*. Vip. 3. Harkiv : Vid. VNNOT. 448 s.
10. Prima, R. M. (2008). Komponentno-strukturnij analiz sutnisnoyi charakteristiki fenomena “profesijna mobilnist uchitelya” [Component-structural analysis of the essential characteristics of the phenomenon of “professional mobility of teachers”]. *Naukovij chasopis NPU im. M. P. Dragomanova : zb. nauk. prac*. K. : Vid-vo NPU im. M. P. Dragomanova. Vip. 8. S. 146–151.
11. Rudnicka, T. G. (2008). Innovacijni metodi navchannya inozemnih mov u vishij shkoli v konteksti gumanistichnoyi spryamovanosti navchalnogo procesu [Innovative methods of teaching foreign languages in higher education in the context of the humanistic orientation of the educational process]. *Visnik Vinnickogo politehnicnogo institutu*. № 4. S. 110–113.
12. Solonenko, V. A. (2012). Formirovanie professionalnoj mobilnosti budushih specialistov v processe izucheniya inostrannogo yazyka [Formation of professional mobility of future specialists in the process

- of learning a foreign language]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-professionalnoy-mobilnosti-buduschih-spetsialistov-v-protse-izucheniya-inostrannogo-yazyka>
13. Stychkova, V. I. (2016). Formirovanie professionalnoj mobilnosti studentov-logistov sredstvami inostrannogo yazyka [Formation of professional mobility of logistics students by means of a foreign language] : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.08 "Teoriya i metodika professionalnogo obrazovaniya". Samara. 20 s.
  14. Sushenceva, L. L. (2011). Formuvannya profesijnoyi mobilnosti majbutnih kvalifikovanih robitnikiv u profesijno-tehnicnih navchalnih zakladah : teoriya i praktika : *monografiya* [Formation of professional mobility of future skilled workers in vocational schools: theory and practice: monograph]. Krivij Rig : Vidavnichij dim. 439 s.
  15. Timchenko, O. V. (2019). Profesijna mobilnist – odin iz kriteriyiv yakisnoyi pidgotovki majbutnih pedagogiv [Professional mobility is one of the criteria for quality training of future teachers]. *Narodna osvita: elektronne naukovе fahove vidannya*. Vip. № 3 (39). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5935
  16. Chorna, I. I. (2018). Model formuvannya profesijnoyi mobilnosti majbutnih ekonomistiv zasobami inozemnoyi movi u procesi navchannya u vishomu zakladi osviti [Model of formation of professional mobility of future economists by means of a foreign language in the process of studying in a higher education institution]. *Suchasni informacijni tehnologiyi ta innovacijni metodiki navchannya v pidgotovci fahivciv: metodologiya, teoriya, dosvid, problemi*. Vip. 52. S. 173–176. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/910765.pdf>
  17. Coyle, D. (2008). Content and Language Integrated Learning Motivating Learners and Teachers. URL: <http://blocs.xtec.cat/clilpractiques1/files/2008/11/slrc Doyle.pdf>
  18. Marsh, D. (2002). Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential. URL: <http://europa.eu.int/comm/education/languages/index.html>